Opažanje i pažnja – osnovni pojmovi

O pojavama i zbivanjima oko sebe stičemo saznanja putem saznajnih ili intelektualnih procesa, pre svega putem opažanja, mišljenja, pamćenja i učenja. Osnovu složenijih intelektualnih procesa kao što su učenje i mišljenje čini opažanje stvarnosti posredstvom čula.
Čovek ima veći broj čulnih organa: čulo vida, sluha, dodira, mirisa ukusa, čulo za toplo, za bol, konestetičko čulo...Svaki čulni organ je specijalizovani transformator spoljašnje energije u nervne impulse. Na naša čula u svakom trenutku deluje veliki broj draži.

Šta je oset?

Oset je čist, neposredan čulni utisak koji nastaje dejstvom draži na receptore.
On je element, izolovano svojstvo složenog procesa opažanja. Da bi došlo do oseta potrebno je da postoje fizičko-hemijski procesi (draži) koje deluju na čula osposobljena za prijem odredjenih draži.
Na primer, ako konstujemo postojanje samo nekog svojstva na predmetima oko nas, na primer crvene boje neke knjige ili jačinu zvuka automobila - govorimo o osetima.
U našoj svakodnevnoj realnosti oseti se doživaljavaju redovno u kontekstu opažaja. Tačnije jedan opažaj je sastavljen od velikog broja različitih oseta. Najjednostavnije rečeno – oset je psihička pojava kojom postajemo svesni draži koja je delovala na čulne organe.

Šta je opažanje?

Opažanje je saznajna psihološka funkcija kojom organizam prima i osmišljava informacije koje u centralni nervni sistem dospevaju iz sredine i organizma samog posmatrača. Proces kojim postajemo svesni prisutnih predmeta, a na osnovu njihovog delovanja na čula, nazivamo opažanjem.

Suština opažanja je osmišljavanje utisaka koji putem čula dospevaju iz spoljašnje sredine.

Opažanje zavisi od karakteristike draži koje neposredno deluju na čulne organe, samih čula ali najviše od psiholoških faktora opažanja -iskustva, stavova, motivacije...
Iskustvo pomaže da se na osnovu malog broja znakova prepozna objekat koji se opaža (npr. iskusan lekar već na osnovu nekoliko znakova uspeva da ustanovi o kojoj bolesti se radi). Iskustvo uključuje u opažanje prethodno znanje čime se osmišljava opaženo.
Motivacija deluje selektivno na opažanje tj. opažamo samo one situacije za koje smo zainteresovani.
(Poznata su ispitivanja u kojima se ispitanicima pokazuju nedovoljno jasne slike i predmeti, ili reči u kratkom vremenskom roku a zatim se od njih tražilo da kažu šta su zapazili. Ispitanici koji određeni vremenski period nisu zadovoljili potrebu za hranom, češće će u prikazivanim slikama, objektima ili rečima prepoznati objekte vezane za hranu, pribor za jelo i sl.)
Ustanovljeno je da na opažanje deluje i osobenost kulture (Eskimi razlikuju veliki broj vrsta snega, a Arapi veliki broj vrsta peska).

Šta podrazumevamo pod pojmom draži?

Draž (stimulus) je svaka promena (fizička, hemijska) u energiji koja deluje na naša čula i organizam. Naša čula (oko, uvo, nos itd) su tokom evolucije postla specijalizovana za samo određene vrste draži koje se nazivaju adekvatnim dražima (oko za svetlosne određene talasne dužine, uvo za vazdušne talase određene učestalosti itd.)
Draži možemo razlikovati s obzirom na vrstu fizičko – hemijskih procesa, pa možemo razlikovati mehaničke draži, svetlosne, draži,termičke i hemijske draži. Dakle, draži delimo na:
1) Mehaničke
2) Svetlosne
3) Termičke
4) Hemijske
Covek spoljasnji svet upoznaje preko cula.
Cula (odnosno receptori) su usko specijalizovani za odgovarajuce drazi.
Drazi za koji su se razvili posebni organi, nazivaju se adekvatnim.

Culo vida - adekvatna draz su svetlosne drazi ili elektromagnetni odredjene visine i ucestalosti
Culo sluha- zvucni talasi ili mehanicko kretanje vazduha
Culo mirisa i ukusa - hemijske drazi tj. supstance koje se rastvaraju u vodi i vazduhu
Da bi smo imali dozivljaj draz mora da ima jacinu. Najmanja jacina drazi koja izaziva dozivljaj naziva se donji prag drazi.

Kako nastaje oset?

Kada draži deluju na neki čulni organ one u nervnim ćelijama čula izazivaju određenu vrstu fiziološlog procesa, koji nazivamo nervnim uzbuđenjem ili nadražajem. Takvo nervno uzbuđenje prenosi se putem neurona do određenih delova moždane kore i javlja se oset, kojim postajemo svesni draži što je delovala na čulni organ.

Pojam pažnje pri opažanju

Laičko shvatanje pažnje - Pažnja je ''stanje povećane budnosti'' ali ovo je nedovoljno objašnjenje jer mi možemo biti pažljivi i u situacijama kada nismo u potpunosti svesni nekog dešavanja (pr. ''na vrh jezika'')
Pažnja - usmerenost mentalne aktivnosti na ograničen broj draži u opažajnom polju.
Na čoveka u svakom trenutku deluje veliki broj draži. Mi se usmeravamo na na samo mali broj draži. Ovu upravljenost mentalne aktivnosti na ograničeni broj draži između velikog broja datih draži naziva se pažnjom.

Indikatori dobre pažnje:
1) Podešenost organizma za što bolji prijem draži (okrenutost tela u pravcu objekta koji se posmatra, veća napregnutost mišića...)
2) Veća jasnoća doživljaja onih predmeta i pojava na koje je pažnja usmerena (pokazalo se da je stepen jasnoće u obrnutoj srazmeri sa brojem predmeta na koje je pažnja usmerena).
Funkcije pažnje:

1. selektivna pažnja (kako se ponašate na žurci?)
2. budnost / vidžilans (sposobnost osobe da se usmeri na polje stimulacije tokom dužeg vremenskog perioda, a pri tome se od nje traži da detektuje neki signal, seti se šta se radi u kontroli leta)
3. traženje (skeniranje sredine u potrazi za određenim karakteristikama, aktivno tragaš za nečim za šta ne znaš gde će se tačno pojaviti, pr. tražiš ključeve od stana ili omiljenu čokoladicu u prodavnici)
4. podeljena pažnja (sposobnost koordinacije i izvođenja više zadataka u jednom trenutku)

Činioci pažnje / vrste pažnje

draži i svojstva draži – spontana (nehotimična pažnja)

motivi – motivisana pažnja

namera – namerna pažnja, najteže ju je održati

Opazanje boja - kontrast boja

Oko je organ za vidne nadrazaje.

Oko nam omogucuje opazanje: boje, dubine, oblika, predmeta.

Postoje dve vrste boja, a to su:

1) Hromatske

2) Ahromatske

Ahromatske boje: bela, crna i razne nijanse sive boje kao prelazi izmedju bele i crne boje.

Hromatske boje: to su boje koje se dobijaju kada se sunceva svetlost prelama kroz prizmu: crvena, zuta, zelena i plava.

Razlika u sarenilu boja naziva se kvalitet i ton boja. On zavisi od duzine elektromagnetnih talasa koji dolaze na nase oko.

Kod hromackih boja se jos razlikuje:

1) Svetlina (zavisi od intenziteta drazi)

2) Zasicenost (zavisi od toga koliko je boja cista tj. manje zasicena drugom bojom)

Komplemetarne boje su hromatske boje cijim mesanjem se dobija siva boja (crvena i zelena, plava i zuta).
Fenomen da jedna hromacka boja izazove oset druge, njoj komplementarne, naziva se kontrest.
Kontreas moze biti:
1) Simultani
2) Sukcesivni

Gestalt psiholozi su dosli do sledecih zakonitosti:
1) Prostornio i vremenski bliske drazi opazamo kao celine - zakon blizine
2) Slicne drazi opazamo kao celine - zakon slicnosti
3) Pravilno i simetricno rasporedjene drazi opazamo kao celine - zakon simetricnosti ili dobre forme
4) Grupe tacaka na preseku prave ili krive linije, opazamo kao delove linija koje se seku - zakon kontinuiteta ili zajednicke sudbine
Iluzije – Pogrešno doživljeni realno prisutni objekti
Halucinacije – Opaženi objekti koji nisu izazvani dražima (shizofrenija, hipnoza, alkoholizam, narkomanija). Halucinacije mogu da budu auditvne, vizuelne i dr.